

Změna poměru sil na severu Evropy

Vestfálský mír z roku 1648 přinesl Švédsku zařazení mezi Evropské velmoci. Získalo území v říši a také účast na říšském sněmu. Švédští panovníci se stali říšskými knížaty, ale jejich mocenské ambice, směřovaly spíše na východ do Polska a Ruska.

Švédská územní expanze vyvrcholila za Karla X. v první severní válku (1655-1660), kdy bylo napadeno Polsko. Proti Švédsku zde stála mocná koalice Polska, Dánska, Nizozemí, Braniborska, Ruska a císaře. Dánsko neodolalo švédskému náporu a ztratilo rozsáhlá území Skandinávského poloostrova a dočasně oblasti Trondheim a Bornholm. Dne 3.května 1660 byl v Olivě uzavřen mír mezi Švédskem a jeho protivníky – Polskem, Braniborskem a císařem. Mír s Ruskem byl uzavřen v Kardisu 1. července 1661.

Karel XI. rozvíjel spíše opatrnou zahraniční politiku, snažil se vyhnout konfliktu s Braniborskem a Dánskem s kterým v roce 1691 uzavřel dohodu o ozbrojené neutralitě. Když v roce 1697 zemřel převzal vládu v monarchii jeho syn Karel XII. Proti němu z dánské iniciativy vznikla proti švédská koalice. V září 1699 uzavřel August II., který panoval v Polsku smlouvu s Dánskem v listopadu vznikla protišvédská aliance Polska a Ruska. Základním cílem bylo rozdělení švedských držav v Pobaltí.

Pro Rusko tento vstup znamenal zapojení do evropského koncertu velmocí. Již v roce 1686 účastí ve Svaté lize proti Osmanské říši učinilo pokus začlenit se do evropského systému států. V letech 1697/98 podnikl car cestu po evropských metropolích k poznání evropské politiky a získání stanovisek svým budoucích spojenců.

V roce 1699 August II. zahájil první operaci v Livonsku, v únoru 1700 zaútočily Dánové v Holštýnsku v srpnu pak Ruské jednotky v Ingrii v Estonsku. Spojenci počítali s rychlým úspěchem, Karel XII. se však projevil jako schopný vojevůdce a navíc uzavřel nové spojenectví s Nizozemím a Anglií, aby nedošlo k narušení obchodu na Baltu. Dánové byli opět poraženi a uzavřeli se Švédskem mír v Travendale 18. srpna 1700.

Petr I. obléhal strategicky důležitou pevnost Narvu, kterou Karel XII. dokázal získat proti dvojnásobné přesile. V létě 1701 napadl Polsko a podařilo se mu sesadit Augusta II. Roku 1706 Švédové vytlačili saské oddíly z Polska a zahájili útok na Sasko.

Švédské tažení umožnilo Petru I. obnovit válečné akce, jeho jednotky operovali od roku 1703 v Karélii a Ingrii. V letech 1705-1706 ovládl Kuronsk. Švédská armáda zahájila útok v Rusku v roce 1708, král však včas nezískal posily a zásoby z Pobaltí a vojsko bylo nuceno přečkat zimu v otevřené stepi, pro Švédy se tak postupem času stalo důležitější přežívání než dobývání. Na jaře roku 1709 navrhl car podmínky pro uzavření míru. Rozhodující bitva se odehrála 27. července 1709 u ruské pevnosti Poltavy. Poražený švédský král pak prchl na turecké území, kde strávil příštích pět let.

Porážka zasáhla velmocenskou pozici Švédska, které nyní nahradilo Rusko, jeho jednotky obsadily veškeré baltské provincie Švédska a v Pobaltí byli zatlačeni do trvalé defenzivy. Na polský trůn byl navrácen August II. a znovu byla obnovena koalice z let 1698-1700. Změna Ruské pozice vyvolávala obavu nejen u Angličanů a Nizozemců, ale i Turci byli znepokojeni vzrůstem vlivu. Karel XII., který pobýval v Moldavsku se snažil přimět sultána k vyhlášení nové války.

V listopadu 1710 vyhlásil Ahmet III. Rusku válku. Carská armáda vpadla v červnu do Moldavska a Valašska, kde byla obklíčena u řeky Prutu, početnějšími tureckými silami byli donuceni 23. července 1711 ke kapitulaci. Ruskou vojenskou přítomností v říši byly znepokojeni především Hannovera a Prusko. Když se hannoverský kurfiřt stal roku 1714 jako Jiří I. anglickým králem, vznesl nárok na držbu Brém a Verdenu. Ve stejném roce se přidalo ke koalici Prusko a jeho král Fridrich Vilém I. Vyhlásil v květnu 1715 Švédsku válku. Když počátkem roku 1716 padl Wismar, poslední švédská bašta na Baltu, bylo definitivně připraveno o svou mocenskou pozici, kterou nabylo po třicetileté válce.

Britská politika po nástupu Jiřího I.

Roku 1714 nastoupil na trůn hannoverský kurfiřt Jiří I., ten chtěl s britskou pomocí učinit z Hannovera největší mocnost na severu říše. Držbou Brém a Verdenu získalo Hannovera přístup k Severnímu a Baltskému moři. Roku 1717 vyhlásila Británie švédskému králi válku.

V závěrečné fázi severní války se spory mezi spojenci vystupňovaly a zapříčinily rozpad koalice. Sřet ruských a hannoverských zájmů se týkal severního Německa. Ruské oddíly se nacházely na severu říše již od roku 1711. Car provdal v dubnu 1716 svou neteř za meklenburského vévodu a začal zasahovat do vnitřního vývoje této země.

Král-kurfiřt měl tichou podporu Rakouska a Francie, císař Karel VI. sdílel obavy z rostoucího ruského vlivu, proto diplomaticky podpořil Hannovera. Car se nechtěl dostat do konfliktu se západními velmocmi a stáhl roku 1717 své jednotky z říše. Spor který začal původně jako konfrontace zájmu o meklenbursko vyústil do sřetu mezi Ruskem a Británií. Vídeňská aliance z 5.ledna 1719 mezi Hannoverem, císařem Karlem VI. a Augustem II. znamenala pro Jiřího značný úspěch v protiruské politice. Pruský král velmi rychle opustil svého ruského spojence a přidal se na stranu Británie a Hannovera. Petr I. se stáhl, když hannoverské jednotky obsadily Meklenbursko. K britsko-ruské konfrontaci došlo v době, kdy byly obě země ve válce se Švédskem. Této situace využil švédský král a obrátil svou pozornost na sousední Norsko, kde při obléhání pevnosti Fredrikshald 11. prosince 1718 zahynul.

Jeho smrt uvolnila cestu k řešení situace na severu Evropy. Na švédský trůn nastoupila sestra zesnulého panovníka Ulrika Eleonora, která podstoupila vládu svému manželovi Fridrichovi, lankraběti hessenskému. V následující době ukončilo Švédsko konflikt se všemi soupeři kromě Ruska. V listopadu 1719 byl uzavřen mír s Hannoverem a v lednu pak podepsána mírová smlouva s Pruskem. Mírovou smlouvou z července 1720 se Dánové vzdali nároků na Wismar a Rujanu.

V této době se Británie snažila zformulovat koalici s císařem, Francií, Pruskem, Saskem a Dánskem. Toto seskupení mělo přinutit Rusko vrátit obsazené baltské provincie. Plány ztroskotaly, když se Francie odmítla zapojit do vojenského tažení proti Rusku. Stockholm nakonec obnovil mírová jednání s Ruskem a završil je podpisem smlouvy v Nystadu 10. září 1721. Švédsko postoupilo Rusku Livonsko, Estonsko, Ingrii, Kexholm, Rusko vrátilo zbytek Finska. Také se zavázalo, že nebude zasahovat do vnitřních záležitostí Švédského království.

Po uzavření mírových jednání zbyl Švédsku na evropské pevnině pouze Wismar a část Zadních Pomořan, nystadský mír potvrdil pád z pozice evropské velmoci. Během 18. století se ještě dvakrát ocitli v konfliktu s Ruskem, které se v nadcházejících desetiletích stalo jednou z velmocí a zařadilo se tak po bok Británie a Francie.